

סדר טו' בשבט למשפחות מקוצר מהגדה מורחבת שערכו רותי יצחקי-ריכטר ודבורה סלפ-גוטמכר

הוראות וטיפים לפני ההתחלה

השבוע, לכבוד טו' בשבט, אני שולחת אליכם הגדה מקוצרת לסדר טו' בשבט. ההגדה מתאימה למשפחות וגם לילדי בית הספר היסודי, כי היא קצרה, טעימה, וקלה לביצוע. כדאי גם להעביר אותה לאנשי חינוך שבמשפחותיכם. היום הילדים לא מכירים אחדים מהשירים, אבל ההורים או הסבים והסבתות יוכלו לשיר או לקרוא את השיר במקומם.
עריכת הסדר קלה ואינה דורשת מאמץ רב. להלן הוראות וטיפים להצלחת הפעילות.

- הסדר המובא כאן אורך כשעה בתנאי שהשולחנות נערכו קודם לכן. מי שרוצה יכול לקצר ולהשמיע קטעים לפי בחירתו.
- חשוב לברר לפני הפעילות שהמשתתפים מכירים את השירים, ואם אינם מכירים, אפשר להוציא שירים אלה או, לחילופין, אחד המשתתפים המכירים את השיר ישיר אותו או יקריא אותו.
- אפשר להשתמש בסדר זה רק כשילד וכבסיס לשינויים, ולהכניס בו גם שירים אחרים כגון שירו של רמי קליינשטיין "תפוחים ושקדים" ואחרים.
- לא מוכרחים לשיר כל שיר עד סופו. אם השירה דועכת, אפשר לשיר רק 1-2 בתים.

הציוד הדרוש

צלוחיות עם גרגרי חיטה או קמח
פרוסות לחם במספר כפול מספר המשתתפים
פרוסות עוגה כמספר המשתתפים + 50%
זיתים בכמות משולשת ממספר המשתתפים
צלוחיות עם שמן זית
תמרים לחים ו איבשים פי 3 ממספר
המשתתפים

צימוקים
בקבוק תירוש לבן
בקבוק תירוש אדום או מיץ ענבים אדום
אגוזים ושקדים בשפע,
הגדות מודפסות כמספר המשתתפים

הגדת סדר טו' בשבט

מקוצר מהגדה מורחבת שערכו רותי יצחקי-ריכטר, שרה- קורלצ'יק ספקטור
ודבורה סלפ-גוטמכר

קריאה: תפילת האילן

המנון שמורות הטבע של מדינת מוזמביק. תרגם דידי מנוסי.

אני המסיק בקרה את ביתך,
ואני אבוקה בלילות חשכה,
ואני הצל ביום קיץ לוהט,
ואני המשען לישיש הצועד.

אני המניב את הפרי המובחר,
למען תרווה בו גרונך הניחר,
ובצאתך לפרנס משפחה מחכה
אני חץ וקשת ואני החכה.

כי אני הקורה שהקימה בקתה,
ואני השולחן, ואני המיטה,
ואני הוא הסף ואני המשקוף,
ואני הידית שהפכה למנוף.

ואני הגלגל ואני הקרון,
ואני הארון למסע אחרון...

משום כך אדוני, העובר ושב,
אל תפגע בי לשווא,
אל תפגע בי לשווא...

שירה בציבור: ולס להגנת הטבע

מלים ולחן נעמי שמר

כבר פורחים נרקיסים בשמורות הטבע,
מרבדים נפרשים בשפלת החוף.
כלנית וכרכום, אלף גון וצבע,
והחוק שאומר- כאן אסור לקטוף!

רק עלי אין החוק משפיע,
רק עלי איש אינו שומר.
לו היו לי עלי גביע,
אז היה מצבי אחר.

ציפורים נדירות כבר דוגרות בסלע,
אילנות נדירים נשמרים לחוד,
איילות נבהלות מסתכלות בשלט,
בו כתוב בפירוש שאסור לצוד.

רק עלי עוד לא שמו שלט,
מסביב אין לי כל גדר.
לו הייתי נאמר - איילת,
אז היה מצבי אחר!

אדוני, היזהר, אל תפגע באיריס!
צבעוני ההרים הוא מחוץ לתחום.
כל גבעה נישאה בשולי העיר היא
שטח בר מגודר ואזור רשום!

אז אני לפעמים חושבת
כי היה זה אולי רצוי.
לו הייתי נרקיס או רקפת
או אפילו איזה בן חצב מצוי.

הסתכלו מה שקורה לי בדרך:
כל אחד עובר-חוטף-קוטף-
קולע לו זר -
לו הייתי חיה או פרח,
אז היה מצבי אחר!

שירת סולו או הקראה
ישושום ישושום מדבר וציה
ותגל ותגל ערבה
ותפרח ותפרח כחבצלת
ותפרח כחבצלת
כי נבקעו במדבר מים
ונחלים בערבה
כי נבקעו במדבר מים

בחמישה עשר בשבט ש. שלום

בחמישה עשר בשבט
בבוא אביב אלינו,
יורד מלאך, פנקס ביד,
רושם כל עץ, כל ציץ כל בד
וכל נטעי גנינו.

מעיר אל עיר, מכפר אל כפר,
נישא הוא קל כנפיים.
חוקר בגיא, בודק בהר,
עובר ביעף את המדבר,
ועף אל השמים.

וכשהפנקס יהיה מלא עץ יציץ ושיח
כשהמדבר יהיה שדה,
וכל ארצנו גן רווה,
יופיע המשיח.

קריאה: טו' בשבט / לאה גולדברג
אור הבוקר על כותל חדרנו רוקד
מספר כי הנץ ופרח השקד.
מתדפק על חלון הענף הלבן,
אל תישן! אל תישן! אל תישן!

צא לחורש וראה: האילן מקושט

כילדה שלבשה את שמלת השבת.
 וכל פָּרַח פָּרַח וכל נָבֵט נָבֵט,
 טו' בשבט, טו' בשבט, טו' בשבט.

אדמה ירוקה, ריחנית ודשנה
 מברכת אותנו ברכת השנה.
 לא לריק העמל וישמח השותל,
 אילנות מזדקרים על כל תל

והשמש צוחקת בירק פארות,,
 מבטיחה לשממה: כאן יהיו יערות
 עוד יגיל כל לבב, עוד תצמח כל יד,
 טו' בשבט, טו' בשבט טו' בשבט.

מנחה: נמזוג כוס יין לבן. (מוזגים, אך עדיין לא שותים).

קריאה: היין הלבן מסמל את עונת החורף, כשהעצים עומדים בשלכת. לבן הוא צבעו של הנרקיס, של השלג הצח בפסגת החרמון ושל פריחת השקד.
כולם: (שותים כוס ראשונה) לחיים! לחיים!

שירה בציבור או הקראה

מלאו אסמינו בר ויקבינו יין
 בתים הומים, הומים מתינוקות
 ובהמתנו פורה היא.
 מה עוד תבקשי מאתנו מכורה
 ואין ואין עדיין?
 מה עוד תבקשי מאתנו מכורה
 ואין ואין עדיין?

קריאה: גם החצב, מבשר הסתיו, ואחותו העירית, מבשרת האביב, עוטים תפוחות לבנה, ולידם מלבינים שרידי החֶנֶח, הקיפּוֹדֶן והפֶּרְקָן, שנותרו כנרות נשמה מהשנה שעברה.

קריאה: (מרים צלוחית עם גרגרי חיטה או עם קמח) הלחם הטוב, אבי המזון, נעשה מחיטה זו, הנמנית על שבעת המינים שהתברכה בהם ארצנו. בארצנו גילה החוקר אהרונסון את אִם החיטה התרבותית, וכנראה שמכאן פשטה לכל ארצות העולם העתיק.

מנחה: נתכבד כולנו בעוגה ובלחם שנעשו מקמח החיטה. (אוכלים עוגה.)

קריאה: ארצנו הייתה ארץ הדגן, התירוש והיצהר. היצהר הוא שמן הזית, ששימש בימי קדם למאכל, והיה מקור עיקרי למאור. אדם שלא השיגה ידו שמן זית, נידון לשבת בחושך בלילות החורף הארוכים.

מנחה: עתה נטעם מפרי עץ הזית ומהשמן המעולה. (טובלים פת בשמן זית ואוכלים. אוכלים גם זיתים ירוקים ושחורים).

קריאה: הזית משמש סמל לשלום, ולכן נשלחה היונה על ידי נוח להביא לו ענף של זית, שנאמר: "ויוסף לשלוח את היונה מן התיבה, ותבוא היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפייה."

קריאה: הזית שימש גם סמל לפריון ולברכה כלכלית. שנאמר: "בניך כשתילי זיתים סביב לשולחנך"

קריאה: גם נס חנוכה נעשה בשמן הזית, שהספיק לבעירה במשך שמונה ימים.

קריאה: ארצנו היא ארץ זבת חלב ודבש. ומהו הדבש? יש אומרים שהכוונה לְמֶתֶק התמר, שנמנה אף הוא על שבעת המינים, וגידולו היה נפוץ בעבר בבקעת הירדן ובערבה.

מנחה: נטעם תמרים לחים ויבשים ממטעי עמק הירדן, עמק בית שאן והערבה. (אוכלים תמרים)

שירה בציבור: פירות חמישה עשר / נעמי שמר

שלג על עירי כל הלילה נח, דבש התאנה, מתק החרוב,
אל ארצות החום אהובי הלך, ואורחת גמלים עמוסי כל טוב.
שלג על עירי והלילה קר, הנה יום ישוב שמש לבבי
מארצות החום לי יביא תמר. ומשם תפוח זהב יביא.

שלג על עירי נח כמו טלית.
מארצות החום מה הבאת לי?
שלג על עירי, שלג על פני,
ובתוך הפרי כל געגועי.

מנחה: ומהו התירוש? התירוש הוא מיץ הענבים התוסס ביקב. נאכל פרי גפן מיובש ונשתה מיץ ענבים.
(אוכלים צימוקים ושותים מיץ ענבים)

שירה בציבור או הקראה:

כשנמות יקברו אותנו ביקבי ראשון לציון
כשנמות יקברו אותנו ביקבי ראשון לציון
שם ישנן עלמות המגישות כוסות
והיין אדום אדום.
שם ישנן עלמות המגישות כוסות
והיין אדום אדום.

קריאה: במשל יותם פנו העצים אל הגפן וביקשו: "לכי את ומלכי עלינו!" ענתה הגפן: "החדלתי את תירושי המשמח אלוהים ואדם והלכתי לנוע על העצים!"
מנחה: נמזוג כולנו כוס שניה של יין לבן, ונמזוג לתוכה כמה טיפות של תירוש אדום. (מוזגים, אך עדיין לא שותים).

קריאה: היין הלבן מסמל את החורף, והיין האדום מסמל את האביב. בטו' בשבט נפגשים החורף והאביב, והשיתוף מצמיח את הכלניות והרקפות.

שירה בציבור: שיר הרקפת, מאת לוי קיפניס

מתחת לסלע צומחת לפלא
רקפת נחמדת מאוד,
ושמש מזהרת נושקת עוטרת
עוטרת לה כתר ורוד.

רקפת רקפת ציפור מצפצפת:
הביטי נא רגע אלי!
רקפת נהדרת בסלע נסתרת
נסתרת מנפש כל חי.

הלכה עם הרוח בת שבע לשוח,
היה אז הבוקר בהיר.
כל פרח כל צמח סוקרת בדרך,
ופיה אך זמר ושיר.

מנחה: נמזוג כוס שלישית - חציה יין לבן וחציה יין אדום. כוס זו מסמלת את האביב.

שירה: מה יפית האביב

מה יפית האביב
בשדה באחו
הציצים יפרחו
צהלת חיים תמיד
מה יפית האביב
מה נעמת האביב!

קריאה: באביב פורחים בארצנו מינים רבים של פרחי אודם. תחילה מופיעות הכלניות, ואחריהן עולות בהר הנוריות והדמומיות. האדמוניות מתחבאות בסתר החורש הלח, ולבסוף מופיע דם המכבים, כדי להזכירנו את מעשי גבורתם.

מנחה: כשיצאו בני ישראל לגולה, העלו את זכר ארץ ישראל באכילת חרובים, אגוזים ושקדים. נעשה גם אנו כמוהם ונטעם חרוב, אגוז ושקד מפרי הארץ.

קריאה: זרע החרוב זעיר מאוד, אך הוא מצמיח עץ ענק הגדל בתנאי יובש קשים. אף שלא נזכר החרוב בתנ"ך, זכה להציל את ר' שמעון בר יוחאי כשברח מאויביו, והיו פירות החרוב מקיימים את נפשו של צדיק זה מערב שבת לערב שבת!

קריאה: פעם היה חוני המעגל הולך בדרך, וראה איש זקן נוטע חרובים. אמר לו: כלום ברור לך שתחיה שבעים שנה ותאכל ממנו? ענה לו: כשם שנטעו אבותיי לי, כן נוטע אני לבני!

מנחה: נמזוג לכולנו כוס רביעית של יין אדום. היין האדום מסמל את הקיץ, היא עונת הקאסיף המסיימת את העונה החקלאית. (מוזגים ושותים).

מנחה: חסל סדר טו' בשבט. כאשר זכינו לסדר אותו בשנה זו, יהי רצון שנזכה לעשותו גם בשנה הבאה, ויהיה רצון שנרבה לשתול אילנות בארץ ישראל!

שירה בציבור: (שרים משירי טו' בשבט)

וכי תבואו אל הארץ
ונטעתם כל עץ תחילה
ונתן העץ פריו, והארץ יבולה.

עת לנטוע אילנות
עת לנטוע אילנות
עת לנטוע ולשתול.

שיר השתיל מאת ר. שיינברג

גם בעיר וגם בכפר
ילד קום ישכים
ויצא לגיא ולהר
עם שתילים ירוקים.

זה היום ניטע ונשתול
ונכה פה שורש
עוד שנה ועוד שנה
ויהיה פה חורש.

פזמון: שירו שיר לשתיל
מיהודה ועד הגליל
טע ושתול, שתול וטע
גם אני וגם אתה.

הוי, הרחיבו הגומה
למטר ולחמה!
השתיל הרך יגדל
ופרחה שממה

מה לי סלע, מי לי חול,
יד ויד עודרת
תיף ארצנו הקטנה
ארץ לתפארת